

Sebestyén Annamária:

Mobilizáció, mobilizálók és mobilizáltak a magyar nappali tagozatos hallgatók körében

Bevezetés⁵⁵²

A fiatalok társadalmi szerepvállalásával foglalkozó munkák rendszerint a korosztály különféle szervezetekben való jelenlétére helyezik a hangsúlyt és adottnak tekintik azt az összefüggést, hogy amennyiben az ifjúság szervezeti részvétele csökken, annak a fő oka az, hogy a fiatalok kevésbé érdeklődnek a közügyek iránt. Csakhogy amennyiben a fiatalok kevésbé hajlandóak a különböző, közérdekű ügyekkel foglalkozó szervezetek munkájába bekapcsolódni, az nem pusztán az érdeklődésük függvénye, hanem annak az eredménye is lehet, hogy a maguk a szervezetek kevésbé elérhetőek a számukra. Akérdés megközelítésekor ilyenformán nem elegendő pusztán a fiatalok felől kiindulni, azt is meg kell vizsgálni, hogy a közéleti részvétel vonatkozásában milyen szervezeti-intézményi környezet áll a rendelkezésükre.⁵⁵³ E megfontolásokat szem előtt tartva jelen tanulmány, amely az állampolgári cselekvés két sajátos esete – a pártpolitikai és a civil szervezeti részvétel – előfeltételeinek vizsgálatára vállalkozik, megkísérli a fiatalok részvételhez való viszonyát mindkét aspektusból szemügyre venni.

A rendszerváltást követően született ifjúságkutatások rendre a fiatalok gyenge szervezeti aktivitását regisztrálták hazánkban.⁵⁵⁴ Ez alól nem jelentenek kivételt a legfrissebb adatok sem. Az Európai Unió tagországaiban élő fiatalok átlagától (31 százalék) jelentősen elmaradva, a magyar 15-30 éveseknek mindössze 19 százaléka kapcsolódik valamilyen jellegű szervezethez. Ezzel a magyar ifjúság a 26-ik helyet foglalja el a vizsgált 28 ország rangsorában. A legtöbbszabadiós organizációkban és sportegyesületekben tevékenykednek és csupán a fiatalok 2-2 százaléka vesz részt pártpolitikai, illetve emberi jogi-szolidaritási vagy máscivil szervezet munkájában.⁵⁵⁵ A kétoldalú megközelítés logikáját követve, ezek az eredmények egyaránt jelenthetik a közéleti szervezetek alacsony mozgósítási hajlandóságát vagy képességét és e szervezetek népszerűtlenségét a fiatalok körében. Érdemes ezért részletesebben megvizsgálni, hogymaguk a szervezetek mennyire bátorítják a fiatalokat arra, hogy csatlakozzanak hozzájuk, és mennyire sikeresek a felkéréseik, vagyis járnak tényleges csatlakozással. Nem szabad ugyanakkor arról sem megfeledkezni, hogy bár a mozgósítás kétségtelenül a részvétel előmozdítója lehet, önmagában nem feltétlenül elegendő a

⁵⁵² Jelen elemzés az Információs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült

⁵⁵³ Marc HOOGHE – Dietlind STOLLE: „Youth Organisations within Political Parties: Political Recruitment and The Transformation of Party System” in Joe FORBRIG (szerk.): *Revisiting Youth Political Participation. Challenges for Research and Democratic Practice in Europe* (Strasbourg: Council Europe Publishing 2005) 43.

⁵⁵⁴ STUMPF István: „Ifjúság, politikai részvétel, pártpreferenciák” in GAZSÓFerenc – STUMPF István (szerk.): *Vesztesek. Ifjúság az ezredfordulón* (Budapest: Ezredforduló Alapítvány 1995) 110–121; BAUER Béla [et al.] (szerk.): *Ifjúság 2000. Tanulmányok I.* (Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet 2002); BAUER Béla – SZABÓ Andrea (szerk.): *Ifjúság 2004. Gyorsjelentés* (Budapest: Mobilitás Ifjúságkutató Iroda 2005); BAUER Béla – SZABÓ Andrea (szerk.): *Ifjúság 2008. Gyorsjelentés* (Budapest: Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet 2009); OROSS Dániel: „Társadalmi közérzet, politikához való viszony” in SZÉKELY Levente (szerk.): *Magyar Ifjúság 2012. Tanulmánykötet* (Budapest: Kutatópont 2013) 283–315.

⁵⁵⁵ FLASH EUROBAROMETER 455 – TNS POLITICAL & SOCIAL: „European Youth. Report” (Brüsszel: Európai Bizottság 2018) 22; 72.

csatlakozáshoz. Az eddigi kutatási tapasztalatok ugyanis azt mutatják, hogy a közéletileg aktív fiatalok szociodemográfiai karakterük és politikai szocializációjuk tekintetében kiváltságos réteget alkotnak az ifjúsági társadalmon belül.⁵⁵⁶ A mobilizáción kívülezért az is fontos feltárni, hogy milyen egyéb tényezők és mechanizmusok játszanak közre a fiatalok részvételi hajlandóságának kialakulásában, és ezekhez képest mennyire kiterjedtszerepe vana szervezetek mozgósításának.

Mindezen kérdések megválaszolásához a tanulmány az *Aktív Fiatalok Magyarországon Kutatócsoport* nappali tagozatos hallgatók körében készített, 2019-es reprezentatív vizsgálatának adatait elemzi.⁵⁵⁷ A célpopulációt ebből következően jelen esetben nem a teljes magyar ifjúság, hanem annak csakegy szűkebb, ugyanakkor mintaadóul szolgáló szegmense, az egyetemi és főiskolai hallgatók képezik. E célcsoport kiválasztását egyidejűleg több körülmény is motiválta. A felsőoktatási intézményekben tanulók valamennyi nemzetközi és hazai vizsgálat szerint az átlagnál jobban érdeklődnek a közéleti kérdések iránt és aktívabban vesznek részt a politikában, legyen szó a bekapcsolódás bármely formájáról.⁵⁵⁸ Ezen felül az is általános tapasztalat, hogy az egyetemi hallgatók másoknál gyakrabban válnak politikai, illetve civil szervezetek mozgósításának célpontjaivá,⁵⁵⁹ következésképpen más ifjúsági rétegeknél nagyobb eséllyel találunk a körükben közéleti szervezetekben aktivizálódó fiatalokat, és hatékonyabban vizsgálható a mozgósítás és az egyéni részvételi hajlandóság egymáshoz viszonyított súlya a részvételben.

E speciális réteg vizsgálatán túl az *Aktív Fiatalok* kutatás azért is kivételes jelentőségű, mert ez az első olyan ifjúsági felmérés hazánkban, amely egyidejűleg vizsgálta a pártpolitikai, illetve civil mobilizáció és részvétel kérdéskörét. Így adatbázisa alapján nemcsak a pártok és a civil szervezetek mozgósítási hajlandóságárólalkothatunk képet, hanem e két részvételi dimenzió mobilizációs potenciáljáról is, vagyis azon hallgatókról, akik készek csatlakozni eszervezetekhez, ha azok felkérlik őket erre.⁵⁶⁰

⁵⁵⁶ Lásd pl. Pippa NORRIS: *Democratic Phoenix. Reinventing Political Activism* (Cambridge: Cambridge University Press 2002); Paul WHITELEY: „Party Membership and Activism in Comparative Perspective” in Joan DEBARDELEBEN – Jon H. PAMMETT (szerk.): *Activating the Citizen. Dilemmas of Participation in Europe and Canada* (New York: Palgrave MacMillan 2009) 131–150; Susan E. SCARROW – Burcu GEZGOR: „Declining Memberships, Changing Members? European Political Party Members in a New Era” *Party Politics* 2010/16. 823–843; Sidney VERBA [et al.]: *Unequal and Unrepresented. Political Inequality and People’s Voice in the New Gilded Age* (Princeton: Princeton University Press 2018).

⁵⁵⁷ A kutatás az Aktív Fiatalok Magyarországon (AFM) kutatócsoport reprezentatív egyetemista kutatásának legújabb, negyedik hulláma, amelynek adatfelvételére 2019. február 11. és 28. között, Dr. Szabó Andrea vezetésével került sor. A minta 800 fős kvóta minta, reprezentatív az intézmény fenntartója (állami, egyházi, magán); az intézmények felsőoktatáson belüli súlya; az intézményeken belüli kari összetétel; az intézményeken és karokon belüli nemi megoszlás; és a képzési szintek megoszlása alapján. A kutatócsoport 2011 óta ugyanazokkal a módszerekkel, szisztematikusan vizsgálja a nappali tagozatos magyar hallgatókat. További részletekért lásd: www.aktivfiatalok.hu/

⁵⁵⁸ Lásd pl. Lisa YOUNG – William CROSS: *A Group Apart: Young Party Members in Canada. Charting the Course for Youth Civic and Political Participation* (Canada: Canadian Policy Research Networks 2007); William CROSS – Lisa YOUNG: „Factors Influencing the Decision of the Young Politically Engaged to Join a Political Party: An Investigation of the Canadian Case” *Party Politics* 2008/14. 345–369.

⁵⁵⁹ Alan SCHUSSMAN – Sarah A. SOULE: „Process and Protest: Accounting for Individual Protest Participation” *Social Forces* 2005/84. 1083–1108.

⁵⁶⁰ Bert KLANDERMANS – Dirk OEGEMA: „Potentials, Networks, Motivations, and Barriers: Steps Towards Participation in Social Movements” *American Sociological Review* 1987/52. 519–531.

A tanulmány a következőkben elsőként röviden áttekinti a téma szakirodalmi előzményeit, különös tekintettel a probléma nemzetközi és hazai kontextusára, majd a vizsgálat konceptuális kereteit, kérdéseit és hipotéziseit mutatja be. Ezt követően az adatokat és az alkalmazott módszereket ismerteti, majd pedig az eredmények bemutatása következik. Végül a záró fejezetben a főbb megállapítások összegzésére és átfogó értelmezésére kerül sor.

I. Ifjúsági részvétel a pártokon innen és túl Nyugat-Európában, Kelet-Közép-Európában és hazánkban

A párttagság szerepének leértékelődése és ezzel párhuzamosan a párttagok számának csökkenése és elöregedése az elmúlt évtizedekben valamennyi nyugat-európai demokrácia tapasztalatává vált.⁵⁶¹ A témában készült kutatások ugyanakkor arra is rámutattak, hogy a negatív tendenciák sokkal jobban érintik a második világháború előtt született pártokat, mint a háborút követően, s különösen az 1980 után létesült társaikat. Az újabb pártok, mint például a szélsőjobboldali pártok, a zöld pártok és a regionális-etnikai pártok közül többen is sikeresen növelték az elmúlt években a tagságukat a fiatal korosztály is magasabb arányban képviselteti magát a tagjaik között a régebb óta fennálló pártokhoz képest.⁵⁶² Ezek a fejlemények azonban eddigiekben még nem tudták ellensúlyozni a nyugati társadalmakban a pártoktól való általános eltávolodás trendjét, amely legnyilvánvalóbban a fiatalok körében észlelhető. A szakirodalomban bevett magyarázat szerint a jelenség hátterében az a tény húzódik meg, hogy a mai fiatal korosztályok kevésbé érdeklődnek a hagyományos politikát megtestesítő pártok iránt és nagyobb hajlandóságot mutatnak az emberi jogok érvényesülését szorgalmazó mozgalmakhoz, illetve a humanitárius ügyek védelmére szerveződött önkéntes szervezetekhez való csatlakozásra. Ezeket a pártoknál befogadóbbnak, kevésbé hierarchizáltnak és véleményeikre sokkal nyitottabbnak érzékelik.⁵⁶³ Ezt támasztják alá a vonatkozó kutatási eredmények is, amelyek szerinte a pártok és az ifjúsági szervezeteik fiatal tagságának elmúlt évtizedekben megfigyelhető rohamosan csökkenésével párhuzamosan az emberi jogi és az önkéntes segítő szervezetekben dinamikusabban növekedett a fiatalok részvétele.⁵⁶⁴ Mindezek alapján úgy tűnik, hogy a szervezetek a pártoknál hatékonyabban

⁵⁶¹ Peter MAIR – Ingrid VAN BIEZEN: „Party Membership in Twenty European Democracies, 1980-2000” *Party Politics* 2001/1. 5–21; Ingrid VAN BIEZEN [et al.]: „Going, going, ... gone? The Decline of Party Membership in Contemporary Europe” *European Journal of Political Research* 2012/51. 24–56.

⁵⁶² Lásd pl. Anika GAUJA – Emilie VAN HAUTE: „Conclusion: Members and Activists of Political Parties in Comparative Perspective” in U.ők (szerk.): *Party Members and Activists* (London: Routledge 2015) 195; Ann-Kristin KÖLLN: „Party Membership in Europe: Testing Party-Level Explanations of Decline” *Party Politics* 2016/4. 465–477.

⁵⁶³ Pippa NORRIS: *Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited* (Cambridge: Cambridge University Press 2013); Russel J. DALTON: „Ifjúság és politika a választásokon túl” *Replika* 2013/3. 19–35; Gema M. GARCIA-ALBACETE: *Young Peoples' Political Participation in Western Europe. Continuity or Generational Change* (Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan 2014); Judith BESSANT – Sarah PICKARD (szerk.): *Young People Re-generating Politics in Times of Crisis* (Cham: Palgrave Macmillan 2018)

⁵⁶⁴ Svédországban például a pártifjúsági szervezetek közel harminc év leforgása alatt, 1993-ra tagjaik több mint hetven százalékát veszítették el, lásd Bo ROTHSTEIN: „Sweden. Social Capital in the Social Democratic State” in Robert PUTNAM (szerk.): *Democracies in Flux* (Oxford: Oxford University Press 2002) 294. Hasonló folyamat zajlott le Németországban is, ahol az egyik legerősebb pártifjúsági szervezet, a Szociáldemokrata Párthoz tartozó Jusos taglétszáma számottevően megfogyatkozott a 2000-es évek elejére, Lásd Claus OFFE – Susanne FUCHS: „A Decline of Social Capital? The German Case” in Robert PUTNAM (szerk.): *Democracies in Flux* (Oxford: Oxford University Press 2002) 216. Egy Belgiumban végzett összehasonlító vizsgálat adatai pedig arra mutattak rá, hogy a pártok ifjúsági szervezeteinek tagsága sokkal gyorsabb ütemben csökken, mint maguknak a pártoknak a

képesek alkalmazkodni a fiatal korosztályok változó igényeihez, vonzóbbak a számukra, ezért az is elképzelhető, hogy potenciálisan pártpolitikailag aktív fiatalokat vonnak el a pártoktól.⁵⁶⁵

A kép ettől sok szempontból eltérően fest a kelet-közép-európai régió országaiban. Itt valamennyi politikai párt – szemben a nyugati társaival – újnak mondható, leszámítva azt a kevés kivételt, amelyek gyökerei a távoli múltra nyúlnak vissza. Ezen felül új pártoknak lenni egy olyan rendszerben, ahol minden párt relatíve újnak számít, egészen mást jelent, mint amit nyugaton e kifejezés alatt érteni szokás.⁵⁶⁶ A rendszerváltás gyors és elitvezérelt jellegetöbnyire felülről kiépített pártokat eredményezett a régióban, amelyek stratégiájában a tömegbázisra épülő szervezeti háttér megteremtése helyett a választási mobilizációra került a hangsúly.⁵⁶⁷ A modern tömegkommunikációs eszközök már a pártok alapításától kezdve a rendelkezésre álltak a választók eléréséhez, az állami pártfinanszírozás viszonylag korai bevezetése pedig hosszú távon is gyengítette a pártok tömegszervezetek kiépítésére vonatkozó igényét.⁵⁶⁸ A párttagság és a pártpolitikai részvétel szintje a régió országaiban jócskán elmarad a nyugat-európai demokráciákéi mögött, még annak ellenére is, hogy ez utóbbiak párttagsága jelentősen lecsökkent az elmúlt évtizedekben. Az 1990-es évek vége óta a párttagság csökkenése viszont ezekben az országokban is megfigyelhető tendencia.⁵⁶⁹

A kelet-nyugati különbség az ifjúságkörében ugyancsak kimutatható. Az Európai Unió 28 tagországa fiataljainak társadalmi szerepvállalását feltérképező *Flash Eurobarometer* legújabb hullámának adatai szerint szignifikáns eltérés van a párttagsággal rendelkező nyugat-európai és kelet-közép-európai 15-30 évesekarányai között (6 százalék és 4százalék). Jelentős különbségmutatkozik ugyanakkor az emberjogi-szolidaritási és más civil szervezetekben résztvevők arányai tekintetében. Amíg a nyugat-európai fiatalok 8 százaléka kapcsolódik emberjogi-szolidaritási mozgalomhoz vagy szervezethez és 12 százaléka más jellegű civil szervezethez, a kelet-közép-európai társaiknak csak mintegy 3százaléka és 6 százaléka vesz részt e szervezetek munkájában.⁵⁷⁰ Mindez azt jelenti, hogy a kelet-közép-európai régió ifjúsága esetében nem teljesen állja meg a helyét az az interpretáció, miszerint fiatalok körében a pártoktól való elzárkózás a kézben jár a társadalmi mozgalmak és a civil szervezetek felértékelődésével.

tagsági bázisa, lásd HOOGHE–STOLLE (553. l.) 47. Ez idő alatt az emberjogi mozgalmak és önkéntes szervezetek fiatal tagjainak száma dinamikusan növekedett. Így például az Amnesty International ifjúsági szekciójának tagsága alig több mint 10 év alatt 1300 főről 15000 főre gyarapodott, lásd OROSS Dániel: *Ifjúsági részvétel a pártpolitikán túl. PhD disszertáció* (Budapest: BCE Politikatudományi Doktori Iskola 2015) 56.

⁵⁶⁵ Kaare STRØM – Lars SVÅSAND: „Political Parties in Norway: Facing the Challenges of a New Society” in Uők. (szerk.): *Challenges to Political Parties. the Case of Norway* (Ann Arbor: University of Michigan Press 2000) 16; Patrick SEYD – Paul WHITELEY: „British Party Members: An Overview” *Party Politics* 2004/4. 358.

⁵⁶⁶ Kris DESCHOUVER: „New Parties and the Crisis of Representation” in Thomas POGUNKTE – Philipp HARFST – Ina KUBBE (szerk.): *Parties, Governments and Elites: The Comparative Study of Democracy* (Wiesbaden: Springer VS. 2017) 73–85.

⁵⁶⁷ ENYEDI Zsolt – Linek LUKÁŠ: „Searching for the Right Organisation. Ideology and Party Structure in East-Central Europe” *Party Politics* 2008/4. 457–479.

⁵⁶⁸ Ingrid VAN BIEZEN: *Political Parties in New Democracies. Party Organization in Southern and East-Central Europe* (New York: Palgrave Macmillan 2003)

⁵⁶⁹ VAN BIEZEN (568. l.) 33; Filip KOSTELKA: „The State of Political Participation in Post-Communist Democracies: Low but Surprisingly Little Biased Citizen Engagement” *Europe-Asia Studies* 2014/6. 952.

⁵⁷⁰ FLASH EUROBAROMETER 455 – EUROPEAN YOUTH adatbázisa alapján:
data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2163_455_ENG

A magyar fiatalság valamennyi dimenzióban a rangsor végén foglal helyet, amit a hazai ifjúsági vizsgálatok is megerősítenek. A *Magyar Ifjúságkutatás 2016* adatai alapján megállapítható, hogy a politikához, illetve a pártpolitikához valamilyen módon kapcsolódó szervezetek csak mindössze a 15-29 éves korosztály 1 százalékos rétegét vonzzák. További 1 százalékuk kapcsolódik emberjogi mozgalomhoz vagy szervezethez, és csupán 3 százalékuk tagja jótékonyssággal foglalkozó civil szervezetnek.⁵⁷¹ Ezek az eredmények érvényesnek mondhatók az elmúlt három évtizedre vonatkozóan is. Az ifjúsági részvétel nyolcvanas évek második felében történő gyors fellendülését – amikor a fiatalok több mint 10 százaléka kapcsolódott a felemelkedő politikai és közéleti organizációkhoz – a rendszerváltás utáni első évtizedbendramái visszaesés követte. A kétezres évek folyamán még tovább csökkent a szervezeti részvétel, majd tartósan alacsony szinten rögzült.⁵⁷² A pártstruktúra elmúlt tíz évben bekövetkezett változásai ilyenformán nem tükröződnek a fiatalok pártpolitikai részvételében, a pártok kicserélődése viszont feltehetően érhető.

A 2010-es választás a magyar pártpolitika színterén elsöprő erejű változást hozott, átalakítva a hosszú ideje uralkodó „kétflokkrendszer” logikáját. A Fidesz óriási többséget szerzett, az MSZP meggyengült, két mainstream párt, az MDF és az SZDSZ kikerült a parlamentből, s helyüket –megtörve a pártrendszer előregedő trendjét – két antiestablishment karakterű, új párt foglalta el.⁵⁷³ E két új politikai erő – a Jobbik Magyarországért Mozgalom és a Lehet Más a Politika – egyértelműen elhatárolta magát az intézményesült pártoktól és mélyreható változásokat követelt, noha más-más értékek mentén. A Jobbik a nemzeti radikalizmus talaján a politikai elit lecserélése mellett kampányolt, míg az LMP a globalizációkritikus, a környezetvédő és az emberi jogi mozgalmak legfontosabb alapelveit felvállalva a bal- és jobboldal között húzódozó szakadék meghaladását tűzte célul. Mindkét párt igen hamar népszerű lett a fiatalok, és különösen az egyetemista fiatalok körében, a Fidesz ugyanakkor mindvégig megőrizte a támogatottságát.⁵⁷⁴

Az új pártok sikerét hamarosan újabb pártok megjelenése követte. 2011-ben Gyurcsány Ferenc volt miniszterelnök megalapította a Demokratikus Koalíciót, míg 2013-ban három társadalmi mozgalom – Haza és Haladás Egyesület, Egymillióan a Magyar Sajtószabadságért Egyesület és Magyar Szolidaritás Mozgalom – szövetségéből létrejött a Bajnai Gordon nevével fémjelzett politikai párt, az Együtt 2014. Ugyanebben az évben az LMP-ből kilépett Párbeszéd Magyarországért Platform tagjai megalapították a saját pártjukat, majd 2014-ben Magyarország első viccpártja, a Magyar Kétfarkú Kutya Párt is feltűnt a bejegyzett pártok listáján. Jelenleg a legfiatalabb párt szerepét a 2017-ben mozgalmából párttá alakult Momentum Mozgalom és a 2018-ban Toroczkai László vezetésével alapított Mi Hazánk Mozgalom tölti be. Az Együtt kivételével mindegyik új párt egzisztálás a legtöbbjük parlamenti képviseléssel rendelkezik, azonban ez idáig egyikük sem tudta megtörni a Fidesz hegemoniáját, amely a 2014-es és 2018-as országgyűlési választáson is kétharmados

⁵⁷¹ BAUER Béla [et al.] (szerk.): *Magyar Ifjúságkutatás 2016. Az ifjúságkutatás első eredményei. Ezek a mai magyar fiatalok* (Budapest: Új Nemzedék Központ 2016) 84.

⁵⁷² STUMPF (554. l.) 114.; BAUER–SZABÓ (553. l.) 95.; 117.; OROSS (553. l.) 308.

⁵⁷³ SOÓS Gábor: „Kétflokkrendszer Magyarországon” in BODA Zsolt – KÖRÖSÉNYI András (szerk.): *Van irány? Trendek a magyar politikában* (Budapest: Új Mandátum 2012) 14–40.

⁵⁷⁴ KMETTY Zoltán: „Fiatal, vallásos és Fideszes” in SZABÓ Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók II. Apátia-Radikalizmus-Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében* (Szeged-Budapest: Belvedere Meridionale – MTA TK PTI 2014) 173–185.

többséget szerzett. A 2019-es önkormányzati választás ugyanakkor, amelynek során a főpolgármesteri cím és a fővárosi közgyűlési többség megszerzése mellett az ellenzéki pártok jelöltjei a megyei jogú városok közel felében is diadalmaskodtak, mindenképpen egyfajta áttörésként értelmezhető a Fidesz uralta szisztémában, noha a kormánypárt továbbra is őrzinépszerűségéért a vidéki települések nagy részében, amely egyúttal az ellenzéki pártok gyenge társadalmi beágyazottságát jelzi a vidéken.⁵⁷⁵

Mindent egybevetve az mondható, hogy annak ellenére, hogy a fiatal párttagság lélekszáma stabilitást mutat hazánkban, az új pártok megjelenése érzékelhető kell, hogy legyen. Annál is inkább, mert szemben a mainstream pártokkal a legtöbbször alulról szerveződő, ún. „mozgalmi párt”, amely nemcsak a választási győzelmet célozza, hanem a politikai rendszer radikális átalakítását is azáltal, hogy egy sokkal közvetlenebb beleszólást és részvételt kínál az emberek számára a mindennapi tevékenységeiben csakúgy, mint a politikában. E szerveződések párttá formálódása elkerülhetetlen volt egy olyan politikai kontextusban, ahol a társadalmi egyeztetés korlátozott, pusztán minimális lehetőségekben merül ki. A civil egyesületek ki vannak szorítva a politikai játéktérről, nem állíthatnak jelölteket a választásokon, s többleterőforrások és intézményesített befolyás szerzése kizárólag pártalapítás révén lehetséges.⁵⁷⁶ Az új pártok mozgalmi karaktere az a tény, hogy még újoncnak számítanak a hazai politika terepén, egyértelműen érdekeltté teszi őket a fiatal támogatók és aktivisták toborzásában. Különösen a Momentum Mozgalom előretörésére lehet számítani, miképpen maga a párt döntően a 20-as és a 30-as éveiben járó, értelmiségi fiatalokból áll, akik magukat Magyarország új politikai generációjaként határozzák meg. A Momentum az elmúlt három évben látványos erőfeszítéseket tett a fiatalok mozgósítására, amely jelentős sikereket hozott a párt számára.⁵⁷⁷ A kérdés azonban az marad, hogy képes lesz-e a jövőben utolérni, netán meghaladni a Fidesz népszerűségét.

II. Mozgósítás és részvétel: a vizsgálat elméleti keretei, kérdései és hipotézisei

A mozgósításnak régóta meghatározó szerepet tulajdonítanak a politikai részvételben, az azonban vitatott kérdés, hogy mennyire kiterjedt ez a szerep. Ez részben azzal indokolható, hogy az eddigi kutatások érdeklődése, vagy csakegyedül a szavazás aktusára vagy a széles értelmezett politikai részvétel egészére terjedt ki, így a mozgósítás hatékonyságáról az egyes részvételi formákra vonatkozóan csak kevés információval rendelkezünk.⁵⁷⁸ Jelen vizsgálódás számára a politikai mobilizáció és részvétel két elméleti modellje szolgál fontos kiindulópontként. Az egyik Bert Klandermans és Dirk Oegema, holland szerzőpáros

⁵⁷⁵ BÍRÓ-NAGY András – SEBŐK Miklós: *Hungarian Politics in 2019* (Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung; Policy Solutions 2020) 13.

⁵⁷⁶ MIKECZ Dániel: „Új pártok változó mozgalmak. A radikális jobboldali és az alternatív mozgalmak pártosodása” in BODA Zsolt – KÖRÖSÉNYI András (szerk.): *Van irány? Trendek a magyar politikában* (Budapest Új Mandátum 2012) 81.

⁵⁷⁷ BÍRÓ-NAGY–SEBŐK (575. l.) 27.

⁵⁷⁸ Steven J. ROSENTSTONE – John Mark HANSEN: *Mobilization, Participation and Democracy in America* (New York: Palgrave Macmillan 1993); Jeffrey A. KARP – Susan A. BANDUCCI: „Party Mobilization and Political Participation in New and Old Democracies” *Party Politics* 2007/2. 217–234.; Marguerite A. GRABAREK: *Mobilization and Political Participation: Who is Asked to Play the Game? PhD Dissertation* (Michigan: University of Michigan 2011); Donald P. GREEN – Michael SCHWAM-BAIRD: „Mobilization, participation and American Democracy” *Party Politics* 2016/22. 158–164.; VERBA (556. l.)

társadalmi mozgalmakhoz való csatlakozás előfeltételeit taglaló elmélete, míg a másik a Sidney Verba és szerzőtársai által bevezetett Polgári Önkéntesség Modell (Civil Voluntarism Model; CVM). Mindkettő koncepció alapvetésként fogalmazza meg, hogy a mozgósítás önmagában nem, csak bizonyos feltételek teljesülése mellett vezethet eredményre.

Az első modell központi hipotéziseszerint a mozgósítás abban az esetben működik a részvétel katalizátoraként, ha a csatlakozásra invitált személy beletartozik a mozgósító szervezet „mobilizációs potenciáljába.” E terminus alatt a szerzőpáros a potenciálisan mozgósítható személyek csoportját érti, vagyis azok körét, akik ismerik a mozgósító szervezetet, pozitívan viszonyulnak hozzá és készek arra, hogy részt vegyenek a munkájában, ha az felkéri őket erre. Ez egyfelől magában foglalja, hogy a szervezet ezeket az embereket korábban már valamilyen csatornán keresztül elérte és pozitív vélemény alakult ki bennük a szervezet munkájáról és céljairól. Másfelől pedig azt is implicálja, hogy azok a személyek, akik kívül esnek a mobilizációs potenciálon, nem fognak csatlakozni a szervezethez még akkor sem, ha annak mozgósítási kísérletei elérik őket.⁵⁷⁹

A Polgári Önkéntesség Modellje szintén előfeltételezi, hogy a mozgósítás se nem szükséges, se nem elégséges feltétele a részvételnek. Az emberek csatlakozhatnak önszántukból, a szervezet felkérése nélkül, és a szervezet felkérésére mondhatnak nemet. A felkérés aktuusa ugyanakkor az egyik legfontosabb indikátora annak, hogy mennyire elérhetőek a mobilizációs csatornák az emberek számára. Ezen aspektus figyelembevétele különösen fontos hazánkban, ahol a politikai ifjúsági csoportosulások nem lehetnek jelen a felsőoktatási intézményekben, továbbá számos vidéki településen a pártok, és különösen az újabb pártok nem rendelkeznek helyi szervezettel, következésképpen az ott élő fiataloknak nincs lehetőségük e szervezetekkel és az általuk szervezett rendezvényekkel való találkozásra, ami már ezen a ponton ellehetetlenítheti a potenciális résztvevővé válásukat.⁵⁸⁰ A modell szerint a mozgósítás azoknak a részvételét segítheti elő, akik megfelelő tulajdonságokkal és motivációkkal rendelkeznek. Az előbbieket azokat a szociodemográfiai sajátosságok tartják, amelyek szorosan kötődnek a részvételhez elengedhetetlenül szükséges erőforrásokhoz, mint például a pénzhez, az időhöz, a közéletben való jártassághoz és az egyéb nélkülözhetetlen készségekhez. Az utóbbiak pedig azokra a politikai szocializációs tapasztalatokra utalnak, amelyek elősegítik a közügyek iránti érdeklődés kialakulását. A szocializációs ágenseknek – s különösen a családoknak – kulcsfontosságú szerep jut mindkét dimenzióban, miképpen ezek nyújtják azokat a tanulási és tapasztalati közegeket, amelyek keretei között a részvételhez szükséges erőforrások és képességek elsajátíthatók.⁵⁸¹

A mobilizáció és participáció e két elméleti modelljét alapul véve jelen vizsgálat is hipotézisként fogalmazza meg, hogy a mozgósítás önmagában nem elegendő a hallgatók bevonódásához, továbbá azt is, hogy a mozgósítás sikertelen lesz azok esetében, akik nem tartoznak a vizsgált szervezetek mobilizációs potenciáljába. A Klandermans – Oegema koncepcióval szemben ugyanakkor azt feltételezi, hogy a szervezetről alkotott pozitív vélemény még kevésnek bizonyul a csatlakozáshoz, ezért szükséges megvizsgálni, hogy a kérdezettek társadalmi háttere és politikai szocializációjamiként működik közre a

⁵⁷⁹ KLANDERMANS–OEGEMA (560. l.j.) 519.

⁵⁸⁰ SZABÓ Andrea – OROSS Dániel: *A politika és a magyar fiatalok* (Budapest: Kossuth 2019) 35.

⁵⁸¹ VERBA (556. l.j.) 50–51.

részvételben. A tanulmány ebben az értelemben a mobilizációs potenciál fogalmát az eredeténél szélesebben értelmezi.

A szakirodalomból jól ismert tény, hogy a mozgósítás és a politikai részvétel nem követ véletlenszerű mintázatot a társadalomban. Az iskolázottabb és a vagyonosabb emberek sokkal gyakrabban találkoznak csatlakozásra való felhívásokkal, mint a kevésbé szerencsés társaik. Az életkor és a társadalmi nem szintén hatást gyakorol a toborzásra. A mozgósító szervezetek gyakrabban szólítják meg a fiatal állampolgárokat és a férfiakat, mint az időseket és a nőket.⁵⁸² A politikai részvétel tekintetében ugyancsak jelentős társadalmi egyenlőtlenségek figyelhetők meg. A férfiak, az előnyös anyagi helyzetűek és a magasan képzettek az átlagnál gyakrabban aktivizálódnak, legyen szó a részvétel bármely formájáról.⁵⁸³

A részvételi potenciál meglétében vagy hiányában a politikai szocializációs kutatások a kezdetektől fogva meghatározó szerepet tulajdonítanak a családnak, az iskolának és a kortársaknak. Azokban a családokban, ahol a szülők politikailag aktívak és a családi kommunikációnak rendszeresen a részét képezi a helyi, illetve országos politikai eseményekről való párbeszéd, a felnővekvőkben is nagyobb eséllyel alakul ki a téma iránti fogékonyság és annak a képze, hogy a politikai aktivitás elengedhetetlenül része a mindennapi életnek. A szülők emellett közvetetten is befolyásolják a gyermekük részvételi hajlandóságát, méghozzá a társadalmi státuszuk révén. A magasan iskolázott szülők gyermekei másoknál nagyobb valószínűséggel szereznek felsőfokú végzettséget, ami szintén megnöveli a bevonódásuk esélyét.⁵⁸⁴ A család hatása ugyanakkor nem teljesen determinisztikus, a családon kívüli közegek a tapasztalás új lehetőségeit nyitják meg az egyén számára, amelyek új élményeket hozhatnak magukkal és akár a családi hatások módosulását is előidézhetik. Így például nem feltétlenül van kontinuitás a szülők és gyermekeik ideológiai preferenciái között. A társadalmi szerepvállalásra való nyitottság ettől függetlenül általában átvételre kerül.⁵⁸⁵

Az iskola keretei között folytatott közéleti tárgyú kommunikáció, illetve az iskolai diákközösségekben, különösen a proto-politikai gyakorlóterepként felfogható diák- és hallgatói szervezetekben, önkormányzatokban való közreműködés szintén előrevetítheti a későbbi közéleti aktivitást. Számos korábbi kutatás igazolta, hogy azok a fiatalok, akik diákként önkénteskednek ilyen szervezetekben, felnőttként is nagyobb valószínűséggel működnek közre civil, illetve politikai jellegű szervezetek munkájában.⁵⁸⁶

A családdal és az iskolával szemben akortárs csoportokelsősorban bizonyos életkor felett, kiváltképp a serdülőkortól kezdve gyakorolnak markáns hatást az identitás alakulására. Ebben az életszakaszban egyre inkább a kognitív szempontok kerülnek előtérbe az érzelmiakkal szemben, és ekkor szilárdulnak meg az egyén ismeretei, véleményei és attitűdjei. A kortársakkal folytatott politikai, közéleti témájú beszélgetések és véleménycserék olyan aktusok, amelyek által a felnővekvők önmaguk számára is letisztítják, konkretizálják a

⁵⁸² VERBA (556. lj.) 62–63 ; GRABAREK (578. lj.) 9.

⁵⁸³ SCARROW–GEZGOR (556. lj.); NORRIS (563. lj.); GAUJA–HAUTE (562. lj.) 194–195.

⁵⁸⁴ VERBA (556. lj.) 65–66.

⁵⁸⁵ Michael BRUTER – Sarah HARRISON: *The Future of Our Democracies? Young Party Members in Europe* (New York: Palgrave Macmillan 2009) 42.

⁵⁸⁶ Lásd pl. Molly W. ANDOLINA (et al.): „Habits from Home, Lessons from School: Influences on Youth Civic Engagement” *Political Science & Politics* 2003/36. 275–280.

politikai azonosságukat. Nem ritkán a kortársak segítik a fiatalokat a családban elsajátított attitűdök és viselkedésminták újragondolásában és átformálásában, illetve ők szolgálnak az állampolgári cselekvés partnereiülés vonzzák be egymást a különböző szervezetekbe, szerveződésekbe. Azok a fiatalok, akik kimaradnak e folyamatokból, nagyobb eséllyel válnak politikai értelemben is passzívvá.⁵⁸⁷

És végül, de nem utolsósorban, nem szabad megfeledkezni közvetlen vagy közvetett politikai jellegű személyes élményekről és a politikától látszólag független, mégis politikai szocializációs jelentőségű tapasztalatokról sem, amelyek szintén közre játszhatnak a részvételi hajlandóság kialakulásában. Ilyen katalizáló momentumok lehetnek az egyén életében például az őt vagy hozzátartozóit hátrányosan érintő kormányzati döntések, a sokkoló hatású társadalmi események (pl. háború, erőszakos tüntetések), de akár egy meghatározó film- vagy olvasásélmény is.⁵⁸⁸

Mindezen fejlemények ismeretében immár lehetőségünk nyílik bizonyos várakozások megfogalmazására a nappali tagozatos hallgatók pártpolitikai és civil szervezeti részvételére vonatkozóan. Hasonlóan a korábbi kutatásokhoz jelen vizsgálat is szignifikáns társadalmi egyenlőtlenségekre számít mind a mozgósítás, mind pedig a részvétel tekintetében. Ugyanakkor mivel a célcsoportot olyan fiatalok alkotják, akiknek az átlagéletkora 22 életév és valamennyien felsőfokú végzettséggel rendelkeznek vagy a jövőben potenciálisan elérik e végzettséget, az elemzés nem vizsgálja az életkor és az iskolai végzettség mozgósításra és részvételre gyakorolt hatását. Ehelyett a kérdezett állandó lakhelyével, felsőfokú intézményének fenntartói típusával, valamintképzésének helyével, szintjével és területével bővíti a szociodemográfiai jellemzők spektrumát, és feltételezi, hogy a tanulmányaikat állami fenntartású intézményekben folytató hallgatók, a Budapesten élők, a fővárosi egyetemeken és főiskolákon tanulók, valamint a közülethez valamilyen módon kapcsolódó képzéseket (pl. társadalomtudományok) végzők nagyobb eséllyel válnak a mozgósító szervezetek célpontjaivá, mint a hallgatói társadalom többi része. Ezen kívül azt is feltételezi, hogy a férfiak és az előnyösebb anyagi helyzetűek más hallgatóknál gyakrabban találkoznak a pártok és a civil szervezetek részéről toborzó felhívásokkal. Ezek a jellemzők kiegészülve a részvételre predisponáló politikai szocializációs tapasztalatokkal és a szülők magas szocioökonómiai státuszával feltehetően szintén meghatározó előfeltételeket alkotnak a pártpolitikai és a civil részvétel esetében.

Miként a mozgósítás a részvétel katalizáló tényezője lehet, a tanulmány felderítő jelleggel megvizsgálja, hogy más csatlakozásra hajlamosító hatásokhoz mérten milyen jelentőséget képvisel a mobilizáció a szervezeti részvételben. Valamint, a széleskörű változókkal dolgozó adatbázis előnyeit kihasználva, azt is szemügyre veszi, hogy mennyire hasonlítanak vagy különböznek a pártpolitikai és a civil szervezetekben közreműködő hallgatók politikai attitűdjei, egyúttal arra is választ keresve, hogy milyen feltételektől függően indul el hazánkban egy, a közéleti részvételre nyitott fiatal az egyik vagy a másik típusú szervezet irányába.

⁵⁸⁷ BRUTER –HARRISON (585. l.) 45–57.; Anja NEUNDORF – Kaat SMETS: *Political Socialization and the Making of Citizens* (Oxford: Oxford Handbooks Online 2017) 9–10.

⁵⁸⁸ Annick PERCHERON: „Szocializáció és politikai szocializáció” in SZABÓ Ildikó – CSÁKÓ Mihály (szerk.): *A politikai szocializáció. Válogatás a francia nyelvterület szakirodalmából* (Budapest: Új Mandátum 1999) 14.

III. Adatok és módszerek

Az elemzés alapjául szolgáló Aktív Fiatalok Magyarországon, 2019 (a továbbiakban: AFM, 2019) elnevezésű, nappali tagozatos egyetemista és főiskolai hallgatók reprezentatív mintáján készült survey egyaránt vizsgálta a pártpolitikai és a civil szervezetek mozgósítási hajlandóságát és e szervezetekben való részvétel gyakoriságát a hallgatók körében, továbbá adatokat gyűjtött a hallgatók szocioökonómiai és demográfiai karakteréről, egyetemi vagy főiskolai képzésére vonatkozó jellemzőiről, serdülőkori és későbbi politikai szocializációs tapasztalatairól, pártpreferenciáiról és más politikai attitűdjeiről, amelyek mind alkalmas változók a megfogalmazott hipotézisek tesztelésére.

A mozgósítás tekintetében a hallgatóknak arról kellett nyilatkozniuk, hogy találkoztak-e már az életük során toborzó felhívással valamely párt vagy civil szervezet részéről, és amennyiben igennel válaszoltak, az őket megszólító szervezetet is meg kellett nevezniük, amely révén nemcsak arról alkothatunk képet, hogy vajon a pártpolitikai vagy a civil szervezetek mozgósítják-e inkább a hallgatókat hazánkban, hanem az egyes szervezetek mozgósítási hajlandóságáról is. A csatlakozással járó felkérések száma információt nyújt a pártok és a civil szervezetek mobilizációs potenciáljának nagyságáról. Annak a vizsgálata pedig, hogy a ténylegesen résztvevők mekkora szegmense működik felkérés alapján közre a szervezetekben, megmutatja, hogy a mobilizációnak mennyire kiterjedt szerepe van a részvételben. A mozgósítás szocidemográfiai előfeltételeinek vizsgálata az elemzésben kiegészítő próbával történt, ahol a hipotéziseknek megfelelően a magyarázóváltozók csoportját követő változók alkották:

- nem (nő, férfi)
- állandó lakhely (főváros, megyei jogú város, más város, község)
- szubjektív jövedelemérzet (nélkülözések között élek, hónapról-hónapra anyagi gondjaim vannak,épphogy kijövök a jövedelmemből,a pénzem okos beosztásával jól kijövök,gondok nélkül élek)
- felsőfokú intézmény fenntartója (állami, egyházi, magán)
- képzés helye (főváros, vidéki város)
- képzés szintje (alapképzés, mesterképzés, osztatlan képzés, doktori képzés)
- képzési terület (alkalmazott tudományok, társadalomtudományok, természettudományok, humán tudományok)

Az AFM, 2019 kutatás egyedülálló módon egyaránt mérte a pártokhoz és a pártok ifjúsági szervezeteihez formálisan kötődő hallgatók jellemzőit és azokat, akik ugyan tagsággal nem feltétlenül rendelkeznek, de a kérdéskört megelőző egy év során részt vettek párt munkájában vagy tevékenységében. E három részvételi aspektus az elköteleződés különböző – az előbbi kettő az erősebb, míg az utóbbi a gyengébb – szintjeit jeleníti meg, van azonban átfedés közöttük. A pártpolitikai tevékenységet folytatóknak mintegy 36 százaléka párt- vagy pártifjúsági szervezet tag, illetve az is megállapítható, hogy a párttagok és a pártifjúsági szervezettagok közel harmada nem végzett párttevékenységet az elmúlt 12 hónapban. Az egyes szegmensek kiszűrése esetén fennáll annak a veszélye, hogy fontos információkat veszítünk a pártpolitikai részvételre hajlamosító tényezők vonatkozásában. Ebből kifolyólag

az elemzés során a három dimenzió együttesen kerül figyelembevételre, amely a teljes minta 5,1 százalékát adja (a továbbiakban: *pártpolitikai szervezetekben résztvevők*). Vagyis a pártpolitikailag aktív magyar fiatalok egy jelentős része az egyetemi és a főiskolai hallgatók közül kerül ki.

A pártpolitikai szervezeti részvétellel rendelkező fiatalok közül 7 főcivil szervezetekhez is kapcsolódik, ezeket a hallgatókat az átfedés kiküszöbölése és az alacsony elemszám végett a pártpolitikai csoportba tartozónak tekintjük. Acivil szervezeti részvételt a kutatás egyfelől az emberjogi mozgalmi vagy szervezeti kötődéssel, másfelől a különböző társadalmi csoportokra specializálódó szociális és segítő szervezetekhez való kötődéssel mérte. A két csoport együttesen a teljes minta 10,8 százalékát adta, vagyis ezek a hallgatók – megerősítve a korábbi nemzetközi vizsgálatok eredményeit – mintegy kétszer annyian vannak, mint a pártpolitikai szervezetekben résztvevő társaik (a továbbiakban: *civil szervezetekben résztvevők*).

A szervezeti részvételre hajlamosító szociodemográfiai és szocializációs tényezők beazonosítása és egymáshoz viszonyított hatásainak feltárása – az egyes magyarázó változók és az eredményváltozók közötti összefüggéselőtesztelését követően – binomiális logisztikus regresszió analízis segítségével történt, melynek során négy magyarázó modell felépítésére került sor.⁵⁸⁹ Az első kettő modellben az eredményváltozót a kétértékű pártpolitikai részvétel változó adta, míg a második kettőben a kétértékű civil szervezeti részvétel változó. Azért, hogy felmérhessük a mobilizáció többi változóhoz mért fontosságát a részvételben, mindkét részvételi dimenzió esetében a szervezetek mozgósítása az első modellben nem szerepelt magyarázó változók sorában, a második modellbe viszont bevonásra került. A szülők társadalmi státuszát a kutatás a kérdezett édesanyjának és édesapjának iskolai végzettségével mérte, míg a politikai szocializációt a politikai nézeteket meghatározó személyes élményekkel, a közéleti kérdésekről, társadalmi problémákról folytatott kommunikáció rendszerességével a középiskolai évek alatt és a jelenben, illetve a hallgatói szervezetekben való közreműködéssel:

- apa iskolai végzettsége (érettségénél alacsonyabb, érettségizett, diplomás)
- anya iskolai végzettsége (érettségénél alacsonyabb, érettségizett, diplomás)
- politikai nézeteket befolyásoló esemény (nincs, van; és pedig...)
- közéleti tárgyú kommunikáció rendszeressége a családban a középiskolai évek alatt (soha, alkalmanként, rendszeresen)
- közéleti tárgyú kommunikáció rendszeressége a kortárcsoportban a középiskolai évek alatt (soha, alkalmanként, rendszeresen)
- közéleti tárgyú kommunikáció rendszeressége az iskolában (történelem, osztályfőnöki órákon, szünetben) a középiskolai évek alatt (soha, alkalmanként, rendszeresen)
- közéleti tárgyú kommunikáció rendszeressége a családban (soha, alkalmanként, rendszeresen)

⁵⁸⁹ A logisztikus regresszió analízis enter módszerrel történt. A binomiális logisztikus regresszió előnyeként említendő, hogy megengedi mind a metrikus, mind a nem metrikus független változók használatát, továbbá nem kívánja meg a varianciahomogenitás teljesülését és nem törődik a modell változóinak eloszlásával sem, így a lineáris regressziónál és a diszkriminancia-elemzésnél szélesebb körben alkalmazható.

- közéleti tárgyú kommunikáció rendszeressége a kortárs csoportban (soha, alkalmanként, rendszeresen)
- HÖK tag (nem, igen)
- más hallgatói szervezetben tag (nem, igen)

Az elemzés utolsó részében a pártpolitikai és civil szervezetekben résztvevők attitűdbeli hasonlóságainak és eltéréseinek vizsgálata következik, amely során a hallgatók politikai érdeklődését és politikával kapcsolatos asszociációit, a demokráciával és a fennálló társadalmi viszonyokkal való elégedettségét, valamint az ideológiai orientációit (bal-jobboldal; liberális-konzervatív; mérsékelt-radikális) vesszük szemügyre.

IV. Eredmények

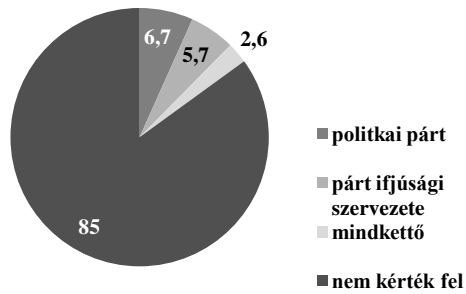
Az Aktív Fiatalok Magyarországon, 2019 kutatás eredményei tükrében a mozgósítás korántsem tekinthető általános jelenségnek a hallgatók körében. A kapott válaszok mind a politikai pártok, mind a civil szervezetek gyenge mozgósítási hajlandóságáról árulkodnak, ugyanakkor az is megállapítható, hogy a pártpolitikai szervezetek a civil szervezeteknél valamivel nagyobb hangsúlyt fektetnek a hallgatók toborzására. Az adatok alapján megkérdezett fiataloknak az eddigi élete során 15 százalékát kereste fel párt vagy annak ifjúsági szervezete azzal a céllal, hogy csatlakozzon hozzá, és mindössze 7 százalékát valamilyen civil szervezet (1. és 2. ábra). A felkérések pontos számát nem tudjuk megmondani, de az biztosan tudható, hogy valamivel magasabb a felkért fiatalok számánál, minthogy azok a hallgatók, akik hajlandóak voltak megnevezni az őket megszólító szervezetet, sok esetben több szervezet megkereséséről is számot adtak. A pártok között ez alapján a három dobogós pozíciót a Fidesz, a Jobbik és a Momentum Mozgalom foglalja el, s szintén ez a sorrend mutatható ki a pártifjúsági szervezetek esetében. A hallgatók megkeresésében élen jár a Fidelitas, a második helyen a Jobbik Ifjúsági Tagozat szerepel, őt követi a Momentum TizenX, a Societas – Baloldali Ifjúsági Mozgalom (MSZP), valamint az LMP ifjúsági szervezete, a Lehet Más a Jövő.

A másik részvételi dimenzió tekintetében jóval kevesebb hallgató tudott visszaemlékezni az őt mozgósító szervezetre, mint a pártok esetében. Azok között, akik igen, a legtöbben hazai szolidaritási, illetve rászoruló gyermekek és diákok segítségével foglalkozó szervezetek (pl. BAGÁZS, Deviszont Közösségi Tér, Bátor Tábor) megkereséséről számoltak be (1. táblázat).

1. ábra

Megkeresett-e párt/párt ifjúsági szervezete
azzal a szándékkal, hogy csatlakozz hozzá?

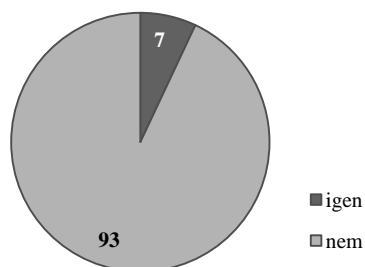
(százalékos megoszlás; AFM 2019 N=800;
saját számítás)

2. ábra

Megkeresett-e társadalmi, civil szervezet
azzal a szándékkal, hogy csatlakozz hozzá?

(százalékos megoszlás; AFM 2019 N=800;
saját számítás)

1. táblázat

A hallgatókat mozgósító szervezetek sorrendje a felkérések száma alapján

Politikai párt		Pártifjúsági szervezet		Szervezet	
Fidesz	27	Fidelitas	25	hazai szolidaritási civil szervezet	7
Jobbik	20	Jobbik IT	17	gyermekek és diákok segítségével foglalkozó szervezet	6
Momentum	10	Momentum TizenX	5	nemzetközi emberjogi szervezet	4
MSZP	6	Societas	3	helyi közösségi szervezet	4
DK	6	Lehet Más a Jövő	2	hazai emberjogi szervezet	2
LMP	5			nemzetközi segélyszervezet	1
PM	3			kulturális és hagyományörző szervezet	1
KDNP	3				
MKKP	2				
Mi Hazánk	1				

A várakozásokkal ellentétben a szociodemográfiai változók többsége nem gyakorolt szignifikáns hatást a mozgósításra. Úgy tűnik, a hallgatók társadalmi háttéré és a demográfiai helyzete nem számít abban, hogy a mozgósító szervezetek célpontjaivá válnak-e vagy sem. A pártpolitikai mobilizációt egyedül a képzési terület, míg a civil mobilizációt a képzési terület és a képzés szintje befolyásolja, noha egyik esetben sem beszélhetünk erős összefüggésről. A társadalomtudományi képzéseken tanulók valamivel nagyobb eséllyel találkoznak a pártok felhívásaival, míg a humán- és természettudományi képzési területeken, valamint az osztatlan és a doktori képzéseken tanulók a civil szervezetek invitálásával.

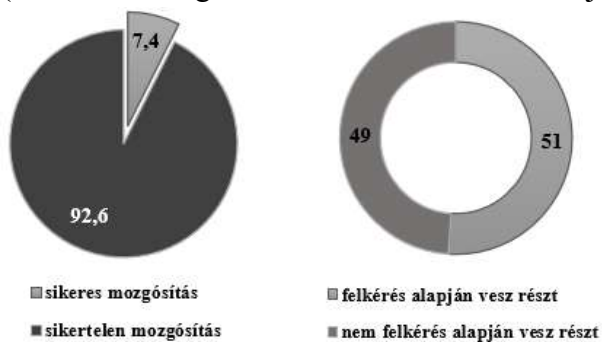
A pártok mozgósító tevékenysége első látásra kevésbé tűnik eredményesnek, az adatok a pártpolitikai szervezetek szűk mobilizációs potenciálját tükrözik. A megkeresett fiataloknak csak mintegy 7,4 százalékánál járt csatlakozással a felkérés (3. ábra). A pártok ifjúsági szervezetei valamennyivel sikeresebbek voltak ebben a tekintetben (9 százalék), mint az anyapártjaik (2,6 százalék). Ennek ellenére nem szabad alábecsülni a mozgósítás erejét, miképpen megállapítható, hogy a pártszervezetekhez kötődő fiataloknak pontosan fele felkérésre csatlakozott, a formálisan nem kötődő, de az elmúlt egy éven belül pártban tevékenykedő hallgatóknak pedig több mint felét kérte fel párt vagy annak ifjúsági szervezete a részvételre. Ezek az eredmények alátámasztani látszanak Sidney Verba és szerzőtársai arra vonatkozó hipotézisét, hogy a mozgósítás elsősorban a cselekvésre eleve nyitott fiatalok részvételét segíti elő.

A civil szervezetek esetében a mozgósított hallgatóknak mintegy negyede csatlakozott a szervezethez, ugyanakkor a szervezetteknek csupán 16 százaléka működik közre a szervezet felkérése alapján (4. ábra). Ez utóbbi eredmény egyaránt utalhat arra, hogy a hallgatók a pártpolitikailag aktivizálódó társaikhoz képest nagyobb arányban rendelkeznek önálló csatlakozási szándékkal, és a szervezeteik toborzás nélkül is vonzóak voltak a számukra, de azt is jelentheti, hogy más, közvetettebb csatornákon – pl. ismerőseiken – keresztül kerültek velük kapcsolatba.

3. ábra

A sikeres mozgósítás és a mozgósítás alapján résztvevők arányai a pártpolitikai szervezetekben közreműködők között

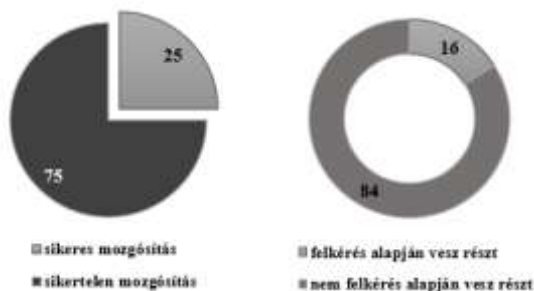
(százalékos megoszlás; AFM 2019 N=800; saját számítás)

4. ábra

A sikeres mozgósítás és a mozgósítás alapján résztvevők arányai a civil szervezetekben közreműködők között

(százalékos megoszlás; AFM 2019 N=800; saját számítás)

A mozgósítással szemben a megvalósult részvételt vizsgálva már jelentős egyenlőtlenségek tapasztalhatók a nemek tekintetében, ami azt sugallja, hogy a nemi szocializációnak komoly hatása van a pártpolitikai és a civil szervezetek közötti választásra. A pártszervezetekben aktivizálódó hallgatók között jelentősen többen – közel kétszer annyian – vannak a férfiak (66 százalék) mint a nők (34 százalék), míg a civil szervezetekben éppen fordítva, a női tagok aránya (60 százalék) meghaladja a férfiakét (40 százalék). A szociokulturális változók közül ugyanakkor sem a szülők iskolai végzettsége, sem a kérdezett szubjektív jövedelemérzete nem mutatott szignifikáns összefüggést egyik részvételi dimenzióval sem. A hallgatók körében ilyenformán nem érvényesül a korábbi nagymintás ifjúságkutatások által a közéleti

szervezeti részvétel vonatkozásában megállapított társadalmi lejtő.⁵⁹⁰ A társadalmi struktúra különböző rétegeibe tartozó hallgatók hasonló hajlandóságot mutatnak mind a pártpolitikai, mind pedig a civil szervezeteknek való elköteleződésre. Ezt a következtetést azonban árnyalja a hallgatók társadalmi összetétele. A főiskolások és az egyetemisták között ugyanis relatív túlsúlyban vannak az előnyös anyagi helyzetűek és azok a fiatalok, akiknek legalább az egyik szülője diplomás (59 százalék).⁵⁹¹ Feltehetőleg ez a sajátosság tükröződik a fenti eredményekben.

Bár a mintabeli arányukhoz (26 százalék) képest mind a pártokban (30 százalék), mind a civil szervezetekben résztvevők (29 százalék) között magasabb a fővárosi hallgatók aránya, az állandó lakhely nem gyakorol szignifikáns hatást egyik vizsgált részvételi dimenzióra sem. Ez alighanem a kormánypárt erőteljes jelenlétét vetíti előre a pártpolitikai szervezetekben közreműködőknél. Ha pedig szemügyre vesszük azoknak a hallgatóknak a pártpreferenciáit, akik azt hajlandóak voltak megosztani velünk, afeltételezésegyértelműen beigazolódnak. A pártokban aktivizálódóknak közel harmada Fidesz-szavazó. A második legnépszerűbb párt a körükben a Momentum Mozgalom, míg a harmadik a Magyar Kétfarkú Kutya Párt. Tőlük jelentősen lemaradva és a negyedik helyet megosztva a Jobbik és az LMP hívei következnek, az MSZP és a DK szimpatizánsai pedig a legkevesebben vannak közöttük (2. táblázat). A mobilizációnál tapasztalt sorrenddel szemben itt tehát kiszorult a Jobbik a dobogós pozíciókból és helyére került a Momentum Mozgalom, illetve a fiatalok mozgósításában az adatok alapján korántsem aktív MKKP. A viccpárti karakter és a formabontó akciók ugyanakkor nemcsak a pártpolitikai cselekvésre nyitott fiatalok körében bizonyulnak népszerűnek, hanem a civil szervezetekhez kötődők körében is, mi több, náluk éppen az Kutypártszimpatizánsai képezik a legnépesebb tábort. A Fidesz azonban nem sokkal marad le a MKKP mögött, a harmadik helyet pedig megosztva a Momentum és a Jobbik foglalja el.

2. táblázat

A pártokban és a civil szervezetekben aktivizálódók pártpreferenciái (fő)

Párt	Pártpolitikai szervezetekben résztvevők	Civil szervezetekben résztvevők
Fidesz	12	13
Momentum	10	11
MKKP	5	16
Jobbik	3	11
LMP	3	3
DK	1	2
MSZP	1	5

⁵⁹⁰ BAUER–SZABÓ (553. lj.) 95.; 117.; OROSS (553. lj.); BAUER (553. lj.) 84.

⁵⁹¹ SZABÓ Andrea: *A hallgatók politikai integrációja, 2019* (Prága: Heinrich Böll Stiftung 2019) 14–16.

Az egyetemi és főiskolai képzéssel kapcsolatos változókmeglepő módon ugyancsak nem mutattak szignifikáns összefüggést a pártpolitikai és a civil részvétellel, ellenben a szervezetek mozgósítása és a politikai szocializációs tapasztalatokat megragadó változók többsége igen, érdemes ezért megvizsgálni, hogy hogyan működnek közre e tényezők a részvételben. A kérdés megválaszolásához segítségül hívott binomiális logisztikus regresszióelemzés eredményeit a 3. és a 4. táblázat foglalja össze. Ahogy az már a harmadik fejezetben bemutatásra került, mindkét esetben az első magyarázó modellben nem szerepel a szervezetek mozgósítását leképező változó, míg a másodikban igen, hogy fel tudjuk mérni a mobilizáció relatív fontosságát. A regressziós táblázatok a magyarázó változókat, a hozzájuk tartozó B értékeket, esélyhányadosokat, valamint a modellek magyarázóerejét tartalmazzák.⁵⁹²

3. táblázat

A binomiális logisztikus regresszió eredményei: a pártpolitikai részvétel előfeltételei (AFM 2019 N=800; saját számítás)

<i>Változó</i>	Modell I.			Modell II.		
	B	Sig.	Exp(B)	B	Sig.	Exp(B)
Nem						
<i>férfi</i>	0,203	0,58	1,225	0,220	0,56	1,246
Politikai szocializáció						
<i>közéleti tárgyi kommunikáció rendszeressége a családban</i>	1,145	0,02	3,141	1,200	0,01	3,321
<i>közéleti tárgyi kommunikáció rendszeressége a családban a középiskolai évek alatt</i>	0,081	0,83	1,085	-0,067	0,86	0,935
<i>közéleti tárgyi kommunikáció rendszeressége a kortárs-csoportban</i>	-0,201	0,59	0,818	-0,270	0,76	0,763
<i>közéleti tárgyi kommunikáció rendszeressége a kortárs-csoportban a középiskolai évek alatt</i>	0,726	0,02	2,067	0,613	0,05	1,845
<i>politikai nézeteket befolyásoló esemény</i>	0,956	0,00	2,602	0,795	0,03	2,215
Mobilizáció						
<i>pártpolitikai mozgósítás</i>				1,797	0,00	6,031
Konstans	-3,860	0,00	0,021	-4,336	0,00	0,013
	724			724		
A modell magyarázóereje: R_L^2	0,141			0,218		

⁵⁹² Az SPSS által felkínált két mutató (COX-SNELL és NAGELKARKE-féle R^2) helyett célszerűbb R_L^2 statisztikát alkalmazni, az R_L^2 azt fejezi ki, hogy a független változók bevonása a modellbe milyen mértékben csökkenti a $-2LL(0)$ (D0) értékét..

A pártpolitikai szervezeti részvétel első magyarázó modelljén végigtekintve az első meglepő eredmény az eddig fontosnak mutakozó változóval, a nemi hovatartozással való kapcsolat hiánya, amely arra enged következtetni, hogy a nemi szocializációs különbségek ereje más tényezőkhöz képest marginálisnak bizonyul a pártpolitikai részvételben. A modell alapján ezek a hatások mindenekelőtt a családhoz, a középiskolai kortársakhoz és a személyes élményekhez kötődnek. A közéleti tárgyú családi beszélgetések érzékenyítő és részvételre orientáló hatása régóta ismeretes a szakirodalomban és a magyarázó modellben is visszaköszön. A többi független változó kontroll alatt tartása mellett a családi közéleti tárgyú kommunikáció rendszerességével egyértelműen nő a pártpolitikai szervezeti részvétel esélye. A család mellett valamivel gyengébben ugyan, de a rajta kívül szerzett tapasztalatok is közrejátszanak a participáció e formájában. A többi független változó hatását kiszűrve több mint két és félszer nagyobb a részvétel esélye azoknál a hallgatóknál, akiknek történt az életében olyan esemény, amely befolyásolta a politikai nézeteit, mint azoknál, akiknek az életében nem volt ilyen. Ez az eredmény némileg előre látható volt, hiszen a pártpolitikailag aktív hallgatóknak közel 60 százaléka számolt be a politikai orientációját alapvetően meghatározó élményről, míg a párton kívüliek között ennek az aránya csak kevesebb, mint 30 százalék volt. A politikai szocializáción nyomot hagyó személyes tapasztalatok spektruma meglehetősen szélesnek bizonyult, a pártpolitikailag aktív fiatalok egyaránt említettek nemzetközi (pl. „9/11”; „2008-as gazdasági válság”; „menekültkrízis”) és hazai történéseket (pl. „MTV-székház ostroma”, „2014-es országgyűlési választás”, „Kockás inges tüntetés”), személyi (pl. „osztályfőnök”, „párttag szülő”, „párttag barát”), tárgyi (pl. „film- és olvasásélmény”) és társadalmi környezeti impulzusokat (pl. „női politikusok hiánya”; „kisebbség helyzete”). A kortársak hatása már ezek között is megjelenik, érdemes ugyanakkor részletesebben is szemügyre venni a szerepüket.

A modell tanulsága szerint nem a jelenlegi, mint inkább a középiskolai évek alatti közéleti tárgyú baráti beszélgetések gyakoriságának van kiemelkedő jelentősége. Azok a hallgatók, akiknek gyakran volt része ilyen beszélgetésekben, nagyobb eséllyel váltak nyitottá a pártpolitikai cselekvésre. Hazai viszonylatban ez azért is fontos eredmény, mert a rendszerváltás egyik legfőbb vívmányavolt a pártok és a politikai csoportosulások kitiltása a munkahelyekről, az iskolákból és a tanintézményekből. Ez azonban – ahogy azt Csákó Mihály megfogalmazta – „nemcsak azt jelentette, hogy direkt politikai tevékenység nem folytatható »kerítésen belül«, de azzal a következménnyel is járt, hogy minden politikáról szóló vagy azzal kapcsolatos ismeret és gondolat – például a kormányformákról, választási rendszerekről, különösen pedig a politikai harcok tétjeiről – gyanússá vagy tilalmassá vált.” Vagyis egy kalap alá került a pártpolitizálás és a politikai szocializáció, ami miatt a rendszerváltást követően felnövekvő nemzedékek nem juthattak megfelelő tudáshoz a demokráciáról és a politikai rendszerükről az iskolákban.⁵⁹³ A politikailag stimuláló családi környezetből érkező kortársak éppen ezért fontos kompenzáló erővel bírnak, kiváltképp a formatív években, ahogy az a magyarázó modellben is megmutatkozik. Figyelemre méltó eredmény, hogy a középiskolai évek alatt folytatott közéleti témájú családi kommunikációt mérő változó nem mutatott szignifikáns összefüggést, ami alighanem azt jelzi, hogy a politikai szocializáció egyes ágensei, így a család és a kortársak is a személyiségfejlődés különböző szakaszaiban

⁵⁹³ CSÁKÓ Mihály: „Ifjúság és politika” *Educatio* 2004/4. 545.

kerülnek előtérbe, összességében azonban mindkettő nélkülözhetetlen funkciót tölt be a pártpolitikai cselekvéspotenciál formálódásában.

A pártpolitikai szervezetekben való részvétel előfeltételeit vizsgáló második modell eredményei fenntartják az első modellben megismert mintázatot, ugyanakkor a pártok mozgósítását megragadó változó bevonása jelentősen növeli a modell magyarázóerejét jelezve a pártok robusztus hatását a részvételben. Sőt mi több, a pártpolitikai mobilizáció hatása bizonyul a legerősebbnek. Azok között, akiket felkértek a pártok a bennük való részvételre több mint hatszor nagyobb eséllyel bukkanunk pártpolitikailag aktív hallgatóra, mint azok között, akiket ilyen célból nem szólítottak meg. A család megmarad a legerősebb tényezőnek a szocializációs változók között a mobilizáció bevonása esetén is, és a kortársak és a politikai nézeteket meghatározó események is szignifikánsan hatnak, bár gyengébb erővel. Mindezek szintén azt az elgondolást erősítik, hogy a mozgósítás elsődlegesen a politikai cselekvésre eleve hajlandó fiatalok csatlakozásának a katalizátora.

4. táblázat

A binomiális logisztikus regresszió eredményei: acivil szervezeti részvétel előfeltételei
(AFM 2019 N=800; saját számítás)

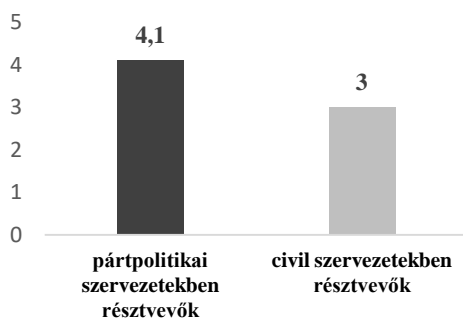
Változó	Modell I.			Modell II.		
	B	Sig.	Exp(B)	B	Sig.	Exp(B ⁹)
Nem						
<i>nő</i>	0,493	0,05	1,637	0,526	0,04	1,691
Politikai szocializáció						
<i>közéleti tárgyi kommunikáció rendszeressége a családban</i>	0,391	0,21	1,478	0,420	0,18	1,522
<i>közéleti tárgyi kommunikáció rendszeressége a családban a középiskolai évek alatt</i>	0,009	0,97	1,009	0,022	0,94	0,978
<i>közéleti tárgyi kommunikáció rendszeressége a kortárcsoportban</i>	0,035	0,88	1,035	0,007	0,97	0,993

A következő két magyarázó modell az előző kettőnél jóval kevésbé információgazdag, csupán néhány, a szocializációs dimenzióban vizsgált változó mutatott kapcsolatot a civil szervezeti részvétellel. Emellett fel kell hívni a figyelmet a modellek gyenge magyarázó erejére is, ami miatt az eredményeket csak óvatosan szabad interpretálni. Az összefüggést mutató változókra legfeljebb, mint bizonyos tendenciák indikátoraira tekinthetünk. Ezek közül is a diákszervezetekben való részvételt érdemes kiemelni. A hallgatói önkormányzatban, illetve más hallgatói szervezetben közreműködők körében a többi független változó hatásának kiszűrése mellett több, mint kétszer nagyobb eséllyel találunk civil szervezetekhez kötődő fiatalot. Ezen felül az első magyarázó modell alapján a társadalmi nem is szignifikáns kapcsolatot mutat, a nők a férfiakhoz képest nyitottabbnak bizonyulnak e szervezetek iránt. A civil szervezetek mozgósításának bevonása jelen esetben is növeli a modell magyarázóerejét,

noha a pártpolitikai részvételnél sokkal szerényebb mértékben. A civil szervezetek által megszólított hallgatók között mintegy két és félszer nagyobb a valószínűsége annak, hogy civil szervezetekben aktivizálódó hallgatót találunk, mint a mozgósításból kimaradt társaik esetében.

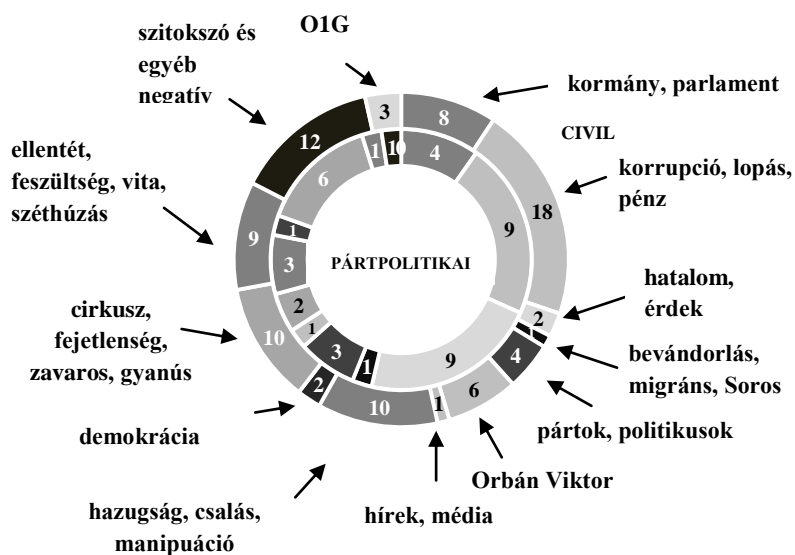
5. ábra

A politika iránti érdeklődés a pártokban és a civil szervezetekben aktivizálódók körében (1-től ötig terjedő skála átlagai)

6. ábra

A politikával kapcsolatos asszociációk a pártokban és a civil szervezetekben aktivizálódók körében (fő)

Az attitüdinális dimenziókra rátérve megállapítható, hogy a pártokban aktivizálódó hallgatók politika iránti érdeklődése egyértelműen magasabb a civil szervezetekben közreműködő társaikénál (5. ábra). A magasabb szintű politikai affinitás azonban nem eredményezi a politika világának sokkal kedvezőbb megítélését. Politikával kapcsolatos asszociációik kellőképp hasonlítanak a civil szervezetekhez kapcsolódó hallgatók asszociációihoz. Az ő válaszaikban is a „korrupció” szó dominál és relatíve sokan említettek a politika átláthatatlanságára utaló olyan szavakat, mint a „zavaros” vagy a „gyanús”. Bár az is igaz, hogy a politikára vonatkozó saját értelmezéseikben kisebb arányban kaptak helyet a „hazugság”, a „csalás” és a szitokszavak, illetve nagyobb arányban a „hatalom” és az „érdek” szavak (6. ábra). A demokráciával és a fennálló társadalmi viszonyokkal való elégedettségük ugyancsak a többiek véleményét követik. Döntő részük a civil szervezetekben közreműködő társaikkal egyetértésben elégedetlennek bizonyul mind a magyar demokrácia jelenlegi állapotával (61 és 69 százalék), mind a jelenlegi magyar politikai, gazdasági és társadalmi helyzettel (63 és 66 százalék).

5. táblázat

Ideológiai orientáció a bal-jobboldali, liberális-konzervatív, valamint a mérsékelt-radikális skálán

	1 baloldali	2	3	4	5	6	7 jobboldali
pártpolitikai szervezetekben résztvevők	1	6	6	13	1	10	3
civil szervezetekben résztvevők	10	9	8	35	13	7	1
	1 liberális	2	3	4	5	6	7 konzervatív
pártpolitikai szervezetekben résztvevők	4	8	3	10	7	5	3
civil szervezetekben résztvevők	14	14	17	18	9	8	3
	1 mérsékelt	2	3	4	5	6	7 radikális
pártpolitikai szervezetekben résztvevők	1	6	5	19	5	4	0
civil szervezetekben résztvevők	15	17	12	29	9	1	0

Jelentősebb különbségek mutatkoznak viszont a két csoport ideológiai preferenciáiban (5. táblázat). Amíg a pártpolitikailag aktív hallgatók egyenlő arányban oszlanak meg a bal-, a közép és a jobboldali mezőben a baloldali-jobboldali orientációt mérő skálán, addig a civil szervezetekben aktivizálódó társaik közel fele középre helyezte magát, és csupán negyedük

bizonyult jobboldali értékrendűnek. A liberális-konzervatív tengely mentén a pártpolitikai szervezetekhez kötődők ugyancsak egyenlő arányban oszlanak meg a két térfélen, míg a civil szervezetekben résztvevők több mint felét liberális értékrendű hallgatók alkotják. A mérsékelt-radikális skála tekintetében pedig elmondható, hogy az előbbiek inkább a radikálisok táborát gyarapítják, míg az utóbbiak a mérsékelteket, noha egyik csoportban sem akadt olyan fiatal, aki teljes mértékben radikálisnak vallotta volna magát.

V. Összegzés

A tanulmány abból a feltevésből indult ki, hogy a fiatalok alacsony szintű szervezeti részvételét nemcsak az érdeklődésük hiánya, hanem a szervezetek gyenge láthatósága, elérhetősége is magyarázhatja. E kérdés vizsgálata különösen időszerű és fontos Magyarországon, ahol európai viszonylatban is rendkívül alacsony a fiatalság szervezeti részvétele, s legfőképpen a közéleti jellegű szervezetekben való jelenléte. Az egyetemi és a főiskolai hallgatók azonban valamelyest jobb eredményeket mutatnak az átlagnál, így alkalmasnak bizonyultak arra, hogy megvizsgáljuk, vajon a mobilizáció vagy az egyéni részvételi hajlandóság megléte esik-e nagyobb súllyal a latba, ha a közéleti részvétel két sajátos esete, a pártpolitikai és a civil szervezetekben való közreműködés kerül terítékre. Az előbbi vonatkozásában az empirikus elemzés mindkét szervezettípus gyenge mozgósítási hajlandóságára mutatott rá a hallgatók körében. Az egyetemisták és a főiskolások nagy többsége még nem találkozott sem a pártpolitikai, sem pedig a civil szervezetek toborzó célú felhívásaival. Azok viszont, akik igen, jórészt véletlenszerűen kerültek kiválasztásra, miképpen a szakirodalomból ismert egyik befolyásoló tényező sem bizonyult relevánsnak a mozgósításban. Hozzá kell ugyanakkor tenni, hogy a célcsoport a privilegizált státuszával és a hallgatói minőségével már eleve teljesítette a mozgósítás néhány közkeletű feltételét, ezek fennállása esetén pedig úgy tűnik, hazánkban a mobilizáció többnyire random módon zajlik. Nem számít, hogy a hallgató hol él, hol és milyen fenntartású intézményben tanul, és a képzési területe és szintje is csak mérsékelttel befolyásolja a mozgósításra való esélyeit.

A szervezetek mobilizációs potenciálját illetően felemás következtetések vonhatók le. A pártpolitikai szervezetek mobilizációs potenciálja meglehetősen szűknek mondható, ami miatt a rekrutációjuk is kevésbé hatékony. Ezzel egyidejűleg ugyanakkor az is igaz, hogy az egyes pártok különböznek egymástól abban, hogy mennyire törekszenek a hallgatók mozgósítására és abban is, hogy a potenciálisan mozgósítható csoport mekkora szegmense áll a rendelkezésükre. A kormánypárt domináns pozíciót birtokol mind a kettő dimenzióban erősen rajta tartva a kezét az ifjúságon, de a Momentum Mozgalom ilyen irányú törekvése sem láthatatlan, amit mi sem bizonyít jobban, mint, hogy a hallgatói aktivisták száma tekintetében meglehetősen rövid idő alatt sikerült felküzdenie magát a Fidesz mögé, a második helyre. A Magyar Kétfarkú Kutya Párt, amely a Fidesszel és a Momentummal szemben nem jeleskedik a fiatalok közvetlen felkérésében, ugyancsak megjelenik a palettán. Példája mutatja, hogy a mozgalmi pártok direkt mozgósítás nélkül is vonzóak lehetnek a fiatalok számára, különösen akkor, ha a forradalmi szellemiségük nemcsak szavakban, hanem tettekben is testet ölt. Az MKKP olyan akciói, mint például a buszmegállók építése, a zebrák és a járdák felújítása, valamint a lokális problémákra rávilágító street art alkotások, egyfajta biztosítékot

jelenthetnek arra, hogy a párt komolyan veszi a céljait és betartja az ígéreteit. Mindezek ellenére nem szabad alulértékelni a mobilizáció szerepét, miképpen megállapítható, hogy a pártpolitikai szervezetekben résztvevők jelentős része a pártok felkérésére működik közre, és a pártpolitikai részvételre hajlamosító mechanizmusok között is messze kitűnik a mozgósítás hatása. Az eredmények azonban alátámasztva a fő hipotézisünket, azt is megmutatták, hogy a pártok önmagukban aligha képesek döntő hatást gyakorolni a részvételre, szükség van arra is, hogy a családi és a baráti kommunikáció ennek kedvező klímát teremtsen, továbbá nem nélkülözhetők a politikai nézetekre hatással bíró események és személyes élmények sem, amelyek szintén pártpolitikai cselekvés felé billentik a mérleg nyelvét.

Más helyzet áll elő a civil szervezetek esetében, amelyek az alacsony mozgósítási hajlandóságuk ellenére a pártoknál sikeresebbek a rekrutációban és kiterjedtebb mobilizációs potenciállal rendelkeznek a hallgatói társadalomban. Bár kevesebbszer mozgósítják a hallgatókat, mégis több mint kétszer annyi hallgatói aktivistát tudhatnak maguk mögött, és a mozgósítási kísérleteikre is nagyobb arányban számíthatnak pozitív válaszra, mint a pártpolitikai szervezetek. A civil szervezetekben és a pártokban aktivizálódó hallgatók szocializációs karakterük tekintetében ugyanakkor korántsem azonosak, ebben az értelemben nem állítható, hogy a civil szervezetek potenciálisan pártpolitikailag aktív fiatalokat vonnának el a pártoktól. A pártpolitikai részvételre predisponáló szocializációs mechanizmusok ugyanis nem jelentek meg civil szervezeti részvételt magyarázó modellben. Egyedül a nem és a hallgatói szervezetekben való jelenlét mutatkozott szignifikáns hajlamosító tényezőnek, a hallgatói szervezetek tagságának döntő többségét (60 százalékát) pedig ugyancsak nők alkotják. A két csoport pártválasztásában és ideológiai preferenciáiban is különbözik egymástól, emellett megállapítható, hogy a pártokat részvételi terepül választó hallgatók politika iránti érdeklődése kimutathatóan magasabb. Ez utóbbi ugyanakkor nem jár együtt a politika sokkal pozitívabb értékelésével. A politika kifejezést a civil szervezetekben közreműködő társaikhoz hasonlóan a pártokhoz kötődő hallgatók is alapvetően hazai kontextusban értelmezik, a pártpolitikával azonosítják, és döntően olyan szavakat társítanak hozzá, amelyek alapján a politika nem valami elismerésre méltó, vonzó cselekvés a fiatalok számára, hanem sokkal inkább olyan, ami korrump, vagy legalábbis gyanús. Mindezek felvetik a kérdést, hogy amennyiben a fiatalok ily módon vélekednek a politikáról, mégis milyen szándékok vezérlik a részvételüket. Egyaránt elképzelhető, hogy döntően a fennálló viszonyokat látszólag vagy ténylegesen elfogadó, azokhoz igazodó, karrier-orientált fiatalokat vonzza a politika hazánkban, és az is, hogy éppen ellenkezőleg, az elkeseredettség és a változtatni akarás szándéka tereli őket a pártpolitika világába. A kormányzati pozíciójából adódóan a Fidesz esetében feltehetően az előző, míg a Momentum és az MKKP esetében az utóbbi scenárió érvényesül. Ennek eldöntése azonban túlmutat e tanulmány keretein és mélyebb, elsősorban kvalitatív jellegű vizsgálódást igényel. A jelenlegi adatok alapján csak annyit mondhatunk, hogy a demokráciával és a fennálló viszonyokkal való nagyarányú elégedetlenség a változásra orientált, avagy reformátor szemlélet túlsúlyát valószínűsíti.